

GNOSEOLOGINĖ SPRENDIMŲ INTERPRETACIJA

J. SKERSYTĖ

Pažinimo proceso duomenys apie tikrovę turi logiškai tarpusavyje susijusių sprendimų pavidalą. Visos mokslinės teorijos yra tokių sprendimų sistemos. Aišku, pažintinė teorijos vertė yra glaudžiai susijusi su jos sprendimų teisingumu. Todėl labai svarbu išsiaiškinti jų teisingumo sąlygas. Tai padaryti padeda formali loginė pažinimo rezultatų analizė, kurioje sprendimai imami kaip savarankiški protavimo elementai su jiems tiesiogiai priklausančiu tiesos arba netiesos požymiu. Vienu sprendimų teisingumas čia logiškai išvedamas iš kitų sprendimų teisingumo, pagaliau prieinant tokius sprendimus, kurių teisingumas nepriklauso nuo kitų analizuojamos teorijos sprendimų loginės vertės. Tokie sprendimai vaidina bazinių teorijos sprendimų vaidmenį. Išskirdama šiuos bazinius sprendimus, loginė analizė priveda prie metodologinės problematikos, prie mokslinio tyrimo teorinių pagrindų aiškinimo.

Filosofijoje pažinimo rezultatai ilgą laiką buvo metodologiškai tiriama tik mąstymo logiškumo aspektu. Dėl to susidarė stebėtojiškas požiūris į pažinimą kaip į procesą, kuris eina nuo empirijos prie teorijos ir kuriame atskiri sprendimai atlieka teisingo pažinimo atomo funkciją: loginio protavimo būdu jie savo pažintinę vertę tarsi perkelia tikrovės faktus aiškinančiai teorijai. Šitaip interpretuojant sprendimą, tiesos problema gnoseologijoje iškyla kaip bazinių sprendimų teisingumo pagrindimo problema.

Metafizinėje gnoseologijoje ši problema yra susijusi su klausimu, ar galima formaliai pagrįsti sprendimo teisingumą. Pažinimo procesas čia suprantamas kaip griežta schema: apibrėžtos gnoseologinės vertės baziniai sprendimai — loginis protavimas, remiantis tais elementais, — protavimo rezultatai (logiškai išskaidomi sudėtiniai sprendimai, mokslinės teorijos), kurių struktūros logiškumas nulemia jų pažintinę vertę. Šitaip gnoseologijoje įtvirtinama absoliučios tiesos ir absoliučios netiesos koncepcija, kurioje loginis ir gnoseologinis pažinimo rezultatų vertinimai sutampa.

Tačiau po ilgaamžių filosofinės ir loginės minties pastangų paaiškėjo, kad neįmanoma formaliai pagrįsti bazinių sprendimų teisingumo. Nei intuityvus akivaizdumas, nei visuotinis įsitikinimas, nei indukcija, nei tobulėjančios loginės analizės technikos įžvalgumas neįrodo, kad baziniai sprendimai objektyviai teisingi. Todėl pažintinė tikrovės faktus aiškinančios teorijos vertė metafizinės tiesos koncepcijos požiūriu pakimba ore. Iš čia atviras kelias į idealistinį mokslo pažintinio vaidmens diskreditavimą.

Įveikti šį metafizinės gnoseologijos ribotumą padeda marksistinė praktinio tiesos kriterijaus koncepcija. Ta koncepcija leidžia racionaliai pagrįsti pažintinę mokslo vertę, neabsoliutinant jo teorijų struktūros logiškumo vaidmens.

Tačiau šis marksizmo ginklas praranda savo efektyvumą, kai jį bandoma suderinti su tradicine sprendimo interpretacija. Laikant sprendimą savarankišku gnoseologiniu vienetu ir kartu pripažįstant, kad tiesos kriterijus yra praktika, objektyvios tiesos problema virsta atskirų sprendimų teisingumo praktinio patikrinimo problema. Šitaip klausimą kelia žinomas lenkų filosofas marksistas A. Safas savo veikale „Kai kurios marksistinės-lenininės tiesos teorijos problemos“. Pabrėždamas, kad „tiesą“ mes suprantame kaip „teisingą sprendimą“¹, autorius rašo: „Mes darome sprendimą, kad tikroji padėtis yra tokia ir tokia, mes atliekame tam tikrus veiksmus, tikėdamiesi tam tikrų rezultatų. Jeigu laukiamieji rezultatai gaunami, tai sprendimas buvo teisingas, t. y. atitinkąs objektyvią tikrovę; jeigu jie negaunami, vadinasi, sprendimas buvo klaidingas“².

Šitokiu sprendimo interpretavimu paremta objektyvios tiesos koncepcija slepia savyje metafizinį požiūrį į pažinimo procesą ir jo rezultatus.

Taikant praktikos kriterijų atskiriems sprendimams pagrįsti, tenka pripažinti, kad žymią mūsų žinių dalį sudaro absoliučios tiesos. Todėl A. Safas ir teigia: „...Dialektinis materializmas pripažįsta absoliutinį tiesos pobūdį ne tik jos objektyvumo prasme, bet taip pat ir tam tikros pažinimo srities išsėmimo prasme“³. Kyla klausimas, kaip šį teiginį suderinti su pagrindiniais dialektikos principais — tikrovės reiškinijų visuotinio vystymosi ir jų visuotinės sąveikos principais?

Taikant tiesos kriterijų atskiriems sprendimams, pats pažinimo procesas įgauna tiesiaeigės grandinės schemą: sprendimai — loginis protavimas — teorija. Gnoseologinio vertinimo prasme čia nėra grįžtamojo ryšio, todėl gnoseologinis tikrovės faktus aiškinančios mokslinės teorijos vertinimas sutampa su loginiu vertinimu. Tuomet teorinio tikrovės suvokimo pažanga suprantama kaip absoliučiai teisingų ir apytikriai teisingų sprendimų kaupimo procesas, kuriame atskirų sprendimų teisingumo laipsnis potencialiai kyla: kuo daugiau teisingų sprendimų ir kuo jų teisingumo laipsnis didesnis, tuo platesnes ir gilesnes tikrovės sferas apėmia mokslas. A. Safo žodžiais tariant, „pažinimo pažanga vyksta, kaupiant ir tobulinant apytikres tiesas (t. y. apytikriai teisingus sprendimus.— J. S.), vis pilniau šalinant mūsų žinojimo klaidas“⁴.

Ši pažinimo proceso schema ir iš jos išplaukianti pažinimo rezultatų kaip izoliuotų tiesų sumos koncepcija netinka paaiškinti dialektiškam pažinimo procesui. Tame procese mokslo teorijos, kūrybiškai perimdamos racionalų istorinio-mokslinio patyrimo turinį, pakeičia viena kitą ir dažnai iš esmės pataiso idealų tikrovės vaizdą.

Norint nuosekliai taikyti marksistinę tiesos kriterijaus koncepciją, reikia atsisakyti tradicinės sprendimo interpretacijos, kuri jo vaidmenį pažinimo procese apriboja formalia logine funkcija.

Materialistinės dialektinės metodologijos požiūriu, sprendimas, kaip ir sąvoka, yra visuomeniniu-istoriniu pagrindu susidaręs pažintinis instrumentas, kurio gnoseologinio vaidmens problema turi būti sprendžiama konkrečiai istoriškai.

¹ A. Шафф, Некоторые проблемы марксистско-ленинской теории истины, М., 1953, стр. 162.

² Ten pat, p. 150.

³ Ten pat, p. 232.

⁴ Ten pat, p. 233—234.

Métodologiniai sprendimo teorijos pagrindai

Dialektinis materializmas, aiškindamas materialias sąmonės susiformavimo prielaidas, drauge atskleidžia ir loginių formų genezės pagrindus. Jo požiūriu, pats visuomeninis istorinis pažinimo proceso pobūdis nulemia loginių formų funkcijas.

Tačiau ilgaamžė metafizinė sprendimo interpretacijos tradicija į pirmą vietą sprendimo funkcinėje charakteristikoje išskėlė struktūrinį aspektą. Dėl to sprendimo genezę įprasta aiškinti, remiantis struktūriniu sąvokos ir sprendimo ryšiu.

Klausimui, kas (sąvoka ar sprendimas) genetiniu požiūriu yra pirminis pažinimo procese, skiriama nemaža vietos ir marksistinėje gnoseologinėje literatūroje. Čia dažniausiai vadovaujamosi formaliajai logikai būdingu struktūriniu požiūriu: sprendimas sudarytas iš sąvokų, vadinasi, genetiškai pirminė yra sąvoka. Kita vertus, sąvoka yra tam tikro žinojimo kondensatas. Vadinasi, sprendimas, o ne sąvoka yra „pati pirmoji gyvojo tikrovės atspindėjimo forma“⁵. Norint ištrūkti iš to užburto rato, ieškoma argumentų vienai ar kitai nuomonei paremti. Todėl imama painioti sąvokos ir sprendimo funkcijas pažinimo procese.

Formalioji logika, nustatydamą struktūrinius ir funkcinis loginių formų ryšius, nesprendžia tų formų genezės problemos. Mąstymo formų struktūros ypatumai dar nėra pakankamas pagrindas tų formų genetiniam ryšiui nustatyti.

Dialektinės metodologijos požiūriu, ne struktūra nulemia loginių formų funkcijas, o pati struktūra ir jos funkcijos atsiranda materialiniu-praktiniu visuomeninio-istorinio pažinimo proceso pagrindu.

Tikslinga visuomeninė-istorinė praktinė žmonių veikla yra įmanoma, tik esant tam tikroms pažinimo ir bendravimo priemonėms. Kaip tikslingos visuomeninės veiklos sąlyga ir drauge kaip tos veiklos rezultatas, praktiškai panaudojant daiktų savybes, formuojasi sąvokos. Suvokti daiktų klasę arba jų savybę kaip tam tikrą bendrybę reiškia suvokti ir funkcinį jų ryšį su praktine veikla. Kad būtų galima tikslingai veikti, būtina suvokti praktinę savybės reikšmę. Vadinasi, sąvokos funkcija, atsiradusi materialinėje praktinėje veikloje, genetiškai yra neatskiriama nuo tos funkcijos, kurią atlieka loginė forma, išreiškianti suvoktą galimybę tikslingai veikti. Ta loginė forma ir yra sprendimas. Šia prasme galima teigti, kad sprendimas atlieka tikslingos praktinės-pažintinės veiklos „hipotezės“ funkciją. Ta „hipotezė“ — tai neaiški, miglota tikslingos veiklos prielaida, kuri reikalauja pagrindimo ir kurios turinį bei vertę nulemia praktinis-pažintinis jos efektyvumas.

Kalbėti apie tikslingą pirmykščio žmogaus veiklą — pavyzdžiui, apie akmens pritaikymą specialiai paskirčiai — kaip apie tam tikros prielaidos „realizaciją“ reiškia kalbėti apie nepaprastai sudėtingą, ilgą ir sunkų bandymų kelią, kuriame kas žingsnis susiduriama su netikėtumais, kartais kliudančiais (kai kurių akmenų trapumas), o kartais efektyviais (titnago savybės). Tie netikėtumai duoda pagrindo daryti hipotetines prielaidas, kurios savo ruožtu vienaip ar kitaip pakreipia gamybinį procesą. Kitaip sakant, tikrovės medžiaga tame procese dalyvauja hipotetinių pastebėjimų pavidalu, pastebėjimų, kuriuos jungia bendras gamybinis tikslas ir kurių prasmę bei vertę nulemia jų praktinis efektyvumas. Pasigamintas įrankis, būdamas veiklos tikslingumo įrodymas, drauge yra ir gamybos procese gimusių prielaidų pagrindimas. Jame slypi tam tikra pažintinė medžiaga. Kitaip tariant, net primityviausiame pirmykščio žmo-

⁵ Г. Клаус, Введение в формальную логику, М., 1960, стр. 60.

gaus darbo įrankyje yra realizuota tam tikra „teorija“ (medžio, akmens ir t. t.), atsiradusi sudėtingame visuomeniniame gamybiniame procese kaip tarpusavyje susijusių pastebėjimų kompleksas. Gamybos tikslas nulemia vienokią ar kitokią praktinę tų pastebėjimų kombinaciją (kietumas ir sunkumas, smailumas ir aštrumas ir t. t.). Todėl galima kalbėti apie skirtingą, pavyzdžiui, akmens „teorijos“ turinį įvairiais jos realizavimo atvejais, atitinkančiais atskirus istorinius visuomeninio vystymosi etapus: vienokią akmens „teorijos“ turinį slepia savyje akmuo kaip apsigynimo įrankis, kitoki, turtingesnę — kaip medžioklės įrankis, dar kitoki — kaip įrankis kitiems įrankiams gaminti ir t. t. Teorijos komponentai, apibendriną tam tikrą žinojimą, konkrečios paskirties kontekste savo praktinio efektyvumo dėka įgauna daugiau ar mažiau apibrėžtą turinį ir pažintinę vertę.

Terminai „hipotezė“, „teorija“, „teorijos komponentai“, „sprendimas“, „kontekstas“ šiandieninėje vartosenoje yra susiję su apibrėžta materialine struktūra, t. y. sakiniu. Teigiant, kad sąvokos funkcija genetiniu požiūriu yra neatskiriama nuo sprendimo funkcijos, tekstų pripažinti, kad kartu su sąvoką išreiškiančiu žodžiu atsirado ir sprendimą išreiškianti predikatyvinio sakinio forma. Tačiau pastaroji prielaida pagrįstai kelia abejonių. Iškilusi alternatyva nuoseklios materialistinės metodologijos požiūriu netenka prasmės.

Dialektinėje materialistinėje gnoseologijoje loginės formos struktūros problema iškyla kaip visuomeninį egzistavimo pobūdį atitinkančios bendravimo ir pažinimo technikos problema. Sprendžiant šią problemą, labai svarbu įrodyti, kad materialinė forma, išreiškianti mąstymo turinį, yra kalba. Kaip tik čia slypi metodologinė marksizmo tezės apie kalbos ir mąstymo genetinę vienybę reikšmė.

Marksistinės metodologijos požiūriu, struktūrinis sprendimo funkcinės charakteristikos aspektas turi kitą prasmę. Čia svarbu ne tai, kokia yra pirminė sprendimo materialinės-kalbinės formos struktūra. Svarbu tai, kad praktinės veiklos dėka atsiradusi sprendimo funkcija formuoja atitinkamą materialinę kalbinę struktūrą, t. y. sakinį.

Tikslinga pirmąsio žmogaus veikla kaip visuomeninį praktinį poreikį išreiškiančios miglotos idėjos realizacija iš pradžių yra betarpiškai susijusi su praktinėmis operacijomis, kurių prasmę nulemia jų paskirtis. Gamybos tikslas ugdo darbo „logiką“, t. y. sugebėjimą sugretinti, sujungti, atskirti tikrovės daiktų savybes, kita vertus, pagal gamybinį efektą atrinkti, susieti, sugrupuoti iš gyvulių paveldėtus judesius. Tai pasiekama palaipsniui visuomeninėje praktikoje, kaupiantis patyrimo medžiagai bei atitinkamai kintant darbo ir su juo susijusio mąstymo, tuo pačiu ir kalbos, fiziologijai. Praktines, gamybines operacijas lydys loginis procesas palaipsniui įgauna tą bruožą, kurį šiandien vadiname mąstymo logiškumu, o tuo pačiu ir santykinį savarankiškumą. Tikslingos veiklos „hipotezės“ pagrindimas pereina į santykinai savarankišką loginę sferą, kurioje patyrimas apibendrinamas sprendimo-sakinio forma.

Todėl metodologiškai klaidinga yra visuomeniškai veikiančio žmogaus mąstymo turinyje struktūriškai išskirti kurią nors loginę formą kaip genetiškai pirminę. Sąvoka ir sprendimas yra viena kitą sąlygojančios, genetiškai neatskiriamos visuomeninį egzistavimo pobūdį atitinkančios mąstymo formos, kurių turinį nulemia istorinis-praktinis visuomenės santykis su gamta.

Taigi sprendimo funkcijų atsiradimas natūraliame istoriniame procese yra susijęs su materialiai sąlygotu žmogaus sugebėjimu numatyti tikslingą veiklos kryptį; sugebėjimu, išreiškiančiu socialinį praktinį-pa-

žintinį žmogaus santykį su gamta, kuriam esant tik ir įmanomas visuomeninis egzistavimas.

Kalbant apie sprendimo funkcijas jų praktinio materialinio sąlygotumo aspektu, išsiskiria du momentai: 1) sprendimo-hipotezės (kaip tam tikros tikslingos veiklos prielaidos) atsiradimas sukaupto patyrimo pagrindu ir 2) tos hipotezės pagrindimas praktinio realizavimo procese, suteikiant jai daugiau ar mažiau apibrėžtą teorinį turinį. Šiuo požiūriu, kiekvienas ką nors apie tikrovę teigias arba neigias sprendimas yra istorinės praktinės-pažintinės veiklos rezultatas, kurio objektyvią pažintinę vertę nulemia konkrečios jo buvimo ir atsiradimo sąlygos. Ši gnoseologinė sprendimo charakteristika, apimdama loginį (buvimo) aspektą, kartu nusako istorinį sprendimo turinio sąlygotumą, einant iš nežinojimo į vis gilesnį teorinį tikrovės suvokimą. Pažinimo proceso istoriškumo ir logiškumo vienybės aspektu, išskiriant gnoseologinį ir loginį pažinimo rezultatų vertinimą, tik ir įmanoma funkcinė sprendimo charakteristika.

Sprendimo loginis apibrėžtumas ir gnoseologinė jo reikšmė

Į mokslo sudėtį įeina įvairiausi sprendimai (empirinis faktų, jautinių duomenų konstatavimas, teorinės konstrukcijos, dėsniai ir t. t.), kurie ką nors teigia arba neigia apie tikrovę tik kaip tam tikros konceptualinės sistemos nariai. Pavyzdžiui, sprendimas „Sąmonė yra materialaus organizmo savybė“ turi reikšmę, jeigu mes žinome sprendimą išreiškiančių žodžių prasmę, taip pat tuos žodžius aiškinančių žodžių prasmę ir t. t. Lygiai taip pat konstatuodami faktą „Dabar lauke lyja lietus“ arba „Kapitalą“ parašė K. Marksas“, mes sprendimais išreiškiame mintį, suteikdami juos sudarantiems žodžiams daugiau ar mažiau apibrėžtą prasmę. Todėl individas, perimdamas iš visuomenės sprendimus kaip tam tikras mintis apie tikrovę, kartu perima ir tam tikrą kontekstą, kuris sąlygoja sprendimo turinį.

Į tą kontekstą įeina sprendimą sudarančių sąvokų turinys. Pavyzdžiui, sprendimo „Sąmonė yra materialaus organizmo savybė“ turinį sąlygoja sąvokos „materialus organizmas“ turinys, kokį jai suteikia šiuolaikinis biologijos mokslas, sukaupęs žinias apie gyvus organizmus, jų formų atsiradimą, vystymąsi, gyvybines funkcijas, santykius su aplinka ir t. t. Istoriskai žemesniame mokslo išsivystymo lygyje tas pats sprendimas turėjo kitą turinį, priklausiusį nuo ankstesnio tą sprendimą sudarančių sąvokų turinio ir vartosenos. Pavyzdžiui, laikantis hилоzoistinio požiūrio, šio sprendimo turinys bus kitas. Dar kitą prasmę tas pats sprendimas turės mechanistinėje sąmonės teorijoje. Pagaliau galima teigti, kad sąmonė yra materialaus organizmo savybė, tuo pačiu metu idealistiškai aiškinant materijos ir sąmonės santykį. Todėl tas pats sprendimas materialistinėje ir idealistinėje sąmonės teorijose turi iš esmės skirtingą turinį.

Lygiai taip pat teorijos turinys sąlygoja ir empirinio pobūdžio teiginių prasmę. Sprendimas „Dabar lauke lyja lietus“ turi prasmę žmogui, kuris žino, kad lietus yra iš debesų krintą vandens lašai, o vanduo — tam tikro skonio bespalvis skystis ir t. t. Mokslo pažangos procese kintąs lietaus teorijos turinys keičia ir šio empirinio konstatavimo prasmę. Sprendimas „Kapitalą“ parašė K. Marksas“ yra suprantamas kiekvienam, kuris žino, kad „Kapitalas“ yra knyga, o K. Marksas — žmogus. Platesnį turinį šiam sprendimui suteiks Markso veikalus studijavęs ekonomistas.

Taigi skirtingi individai, teigdami tą patį faktą, gali suteikti sprendimui skirtingą turinį priklausomai nuo bendro pažintinio teorinio konteksto. Kita vertus, sprendimo teisingumas (tai, kad mes kažką teigiame) yra susijęs su kontekstiniu jo turinio apibrėžtumu. Kitaip sakant, pažintinė vertė turi ne sprendimas aplamai, o tas konkretus jo turinys, kurį jis įgauna konkrečioje tikrovės faktą aiškinančioje teorijoje. Todėl, sprendimu teigdami ką nors apie tikrovę, mes kartu teigiame jo turinį sąlygojančią teoriją. Pavyzdžiui, teigti „Sąmonė yra materialaus organizmo savybė“ reiškia teigti konkrečią teoriją, kuri vienaip ar kitaip aiškina sąmonę. Gal būt, tai yra hилоzoistinis aiškinimo būdas, gal būt, mechanistinis, neotomistinis, dialektinis materialistinis ar dar kitoks. Teigti „Dabar lauke lyja lietūs“ reiškia teigti tam tikrą lietaus teoriją (gal būt, labai primityvią, o gal būt, mokslinę, t. y. atitinkančią-pasiektą pažinimo lygį), kurioje sprendimas įgauna daugiau ar mažiau apibrėžtą prasmę. Todėl pažintinė atskirai paimto sprendimo vertė visada yra susijusi su loginiu konkreto jo turinio apibrėžtumu, kurį jis įgauna tam tikroje conceptualinėje sistemoje. Šia prasme neteisingas vokiečių marksistas G. Klausas, darydamas tokį priešpastatymą: „Nustatyti sprendimo „ši staltiesė balta“ teisingumą ar neteisingumą — ne logikos, o konkrečių mokslų uždavinys“⁶. Jis neteisingas, nes šio, kaip ir kiekvieno kito, sprendimo teisingumas yra susijęs su didesniu ar mažesniu kontekstiniu jo turinio apibrėžtumu, vadinasi, ir su apibrėžta logine reikšme. Konstatuoti šį faktą nepriklausomai nuo tam tikro pažintinio konteksto, nuo tam tikros spalvų „teorijos“ negalima.

Vadinasi, kiekvieno sprendimo — tiek empirinio faktų, jutiminių duomenų konstatavimo, tiek teorinės konstrukcijos — pažintinė vertė gali būti nustatyta tik ryšyje su kitais jo turinį sąlygojančiais sprendimais, t. y. konkrečios teorinės sistemos rėmuose jos loginio vertinimo procese. Loginio požiūriu teorijos teisingumo idealas yra aksiomatinė deduktyvinė sistema, kurioje kiekvienas sprendimas įgauna griežtai apibrėžtą turinį. Šia prasme loginė sprendimo vertė yra tiesiogiai proporcinga jo turinio apibrėžtumui.

Tačiau teorijos logiškumas dar nereiškia, kad ji faktiškai teisinga. Sprendimas „Sąmonė yra materialaus organizmo savybė“ buvo logiškai pagrįstas tiek hилоzoistinėje, tiek mechanistinėje sąmonės teorijose, tačiau šiandien nė viena iš šių teorijų nelaikoma teisinga. Tad gnoseologine prasme loginis sprendimo apibrėžtumas (jo teisingumas arba neteisingumas tam tikroje teorijoje) visada yra sąlyginis: sprendimas yra teisingas, t. y. atitinka tikrovę, jeigu jo turinį sąlygojanti teorija yra faktiškai teisinga.

Skiriant loginį ir gnoseologinį pažinimo rezultatų vertinimus, yra pagrįstas termino „sakinys“ paplitimas loginėje literatūroje šalia termino „sprendimas“. „Sprendimo“ terminas šiuolaikinėje literatūroje vartojamas reikšmės invarianto prasme. B. Raselas apibrėžia sprendimą kaip „klasę visų tų sakinių, kurie turi tą pačią reikšmę, kaip ir duotasis sakinys“⁷. Apimdamas įvairias žodines reikšmes išraiškas, šis terminas akcentuoja semantinę minties pusę abstraktesne, konkrečiai loginei analizei neprieinama prasme. Todėl, kalbant apie loginę reikšmės analizę, tikslesnis yra „sakinio“ kaip konkretaus sintaksinio vieneto terminas. Vartojamas formalios semantinės sistemos elemento prasme, jis kaip tik pabrėžia kontekstinį reikšmės apibrėžtumą. „Sakinio“ termino pasirinkimas ir paplitimas loginėje literatūroje ne tik pateisinamas, bet ir reikalingas.

⁶ Г. Клаус, Введение в формальную логику, стр. 39.

⁷ B. Russell, An inquiry into meaning and truth, New York, 1940 p. 208—209.

Nesusipratimai, kuriuos įžiūri, pavyzdžiui, A. Šafas „sakinio“ vartosenoje⁸, kyla tik tada, kada sprendimo interpretacijoje sutapatinami arba nepakankamai išskiriami loginis ir gnoseologinis aspektai, ką galima prikišti ir pačiam A. Šafui.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad gnoseologinė sprendimo charakteristika prieštarauja formaliai loginei sprendimo funkcijai. Teorija susideda iš sprendimų, ir jų sistemos logiškumas yra būtina teorijos teisingumo sąlyga. Kita vertus, teorijos teisingumas yra sprendimų teisingumo sąlyga.

Nustatyti šių teisingumo sąlygų hierarchiją ir jų tarpusavio priklausomybę reiškia išsiaiškinti sprendimo ir tikrovės santykį, remiantis jo funkcinėmis savybėmis.

Sprendimas kaip loginė tikrovės atspindėjimo forma

Dialektinio materializmo požiūriu, socialinis pažintinis žmogaus ir tikrovės santykis, susidaręs materialiniu praktiniu pagrindu, yra atspindimojo pobūdžio. Todėl loginių konstrukcijų, jų tarpe ir sprendimo, pažintinę vertę sudaro tai, kiek jų turinys atitinka tikrovę arba jos neatitinka. Šia prasme kalbama apie sprendimą kaip apie loginę tikrovės atspindėjimo formą, kuri išreiškia teisingą arba klaidingą mintį apie objektyviai egzistuojančią tikrovę.

Pripažinti atspindimąjį sprendimo kaip loginės formos santykio su tikrove pobūdį metodologiniu požiūriu labai svarbu. Tai logiškai išplaukia iš tiesos materialistinės koncepcijos. Šia prasme dialektinis materializmas sutinka su Aristotelium, kuris teigė: „...ne dėl to tu baltas, kad mes teisingai laikome tave baltu, o [atvirkščiai] — dėl to, kad tu baltas, mes, teigdami tai, teisūs“⁹. Tačiau, teigiant, kad žinias apibendrinantys sprendimai atspindi tikrovę tokią, kokia ji yra, negalima pamiršti tų funkcinių sprendimo savybių, kurios nulemia jo pažintinės vertės sąlygotumą.

G. Klausas, iš marksizmo pozicijų aiškindamas materialistinę tiesos koncepciją, taip interpretuoja minėtą Aristotelio teiginį: „Iš Aristotelio žodžių išplaukia, kad, kalbant apie tiesą, kalbama apie sprendimo santykį su tuo reiškiniu, kurį išreiškia sprendimas“¹⁰. Analogišką išvadą daro ir A. Šafas: „Tradicinis požiūris, kad tiesa yra sprendimo ir tikrovės atitikimas, siekia Aristotelį“¹¹. A. Šafas, tęsdamas šią, jo nuomone, aristotelinę tradiciją, taip nusako pagrindinio tiesos marksistinės teorijos principo esmę: „Iš materializmo pozicijų konstatuodami, kad tiesa visada objektyvi, mes tuo norime pasakyti, kad sprendimo teisingumas reiškia teisingą objektyvios tikrovės atspindį jame“¹².

Šitaip objektyvios tiesos problema apribojama sprendimais, laikant juos gnoseologinio vertinimo pagrindu.

Vidinę šio objektyvios tiesos aiškinimo logiką vaizdžiai atskleidžia G. Klausas, teigdamas: „...Kiekvieno mokslo tikslas yra rasti tiesą. Teisingumas ir neteisingumas būdingas sprendimams. Vadinasi, ...kiekvieno mokslo uždavinys yra rasti *teisingus sprendimus*. Teisingi yra tie sprendimai, kurie adekvačiai atspindi tikrovę“¹³.

⁸ Зг. А. Шаф, Некоторые проблемы марксистско-ленинской теории истины, стр. 15—19.

⁹ Аристотель, Метафизика, М.—Л., 1934, стр. 162.

¹⁰ Г. Клаус, Введение в формальную логику, стр. 63.

¹¹ А. Шаф, Некоторые проблемы марксистско-ленинской теории истины, стр. 29.

¹² Ten pat, p. 38.

¹³ Г. Клаус, Введение в формальную логику, стр. 36.

Nesunku pastebėti, kad G. Klausas sutapatina loginį ir gnoseologinį sprendimų teisingumą, laikydamas pažintinę sprendimo vertę savarankiška. Dėl to marksistinis tiesos kriterijus taikomas atskiriems sprendimams. A. Šafo žodžiais tariant, tiek kasdienybėje, tiek tiksluosiuose moksluose „atskirų sprendimų teisingumas tiriamas praktiškai (kasdieninės gyvenimiškos praktikos ir mokslinio eksperimento prasme)“¹⁴. Tačiau, iliustruodamas šį savo teiginį, autorius, pats to nepastebėdamas, „tikrina“ ne atskirus sprendimus, o turimo pažinimo lygyje tikrovės faktą aiškinančias teorijas¹⁵, t. y. atsižvelgia į kontekstinę sprendimų priklausomybę. Lygiai taip pat G. Klausas, teigdamas, kad sprendimo „Dabar lauke lyja lietus“ teisingumą „aš galiu nustatyti, pavyzdžiui, pažvelgęs pro langą arba išeidamas laukan“¹⁶, kalba ne apie atskirą sprendimą kaip izoliuotą tiesą, o, priešingai savo nuomonei, apie visą šio sprendimo turinį sąlygojančią teorinę sistemą ir jos gnoseologinę vertę. Tokioje sprendimo koncepcijoje šio nenuoseklumo negalima nepastebėti.

Laikyti sprendimą gnoseologinio vertinimo pagrindu, t. y. taikyti praktikos kriterijų atskiriems sprendimams, reiškia kalbėti apie sprendimo santykį su tikrove apilai, ignoruojant kontekstinį jo pažintinės vertės sąlygotumą. Požiūris į sprendimą kaip į savarankišką gnoseologinį vienetą prieštarauja funkcinėms sprendimo savybėms. Iš čia išplaukia minėtos tiesos koncepcijos nenuoseklumas.

Tiesos materialistinės koncepcijos nenuoseklumas, susijęs su sprendimų loginės vertės ir gnoseologinės vertės painiojimu, sudaro tam tikrą pagrindą konvencionalistiškai kritikuoti atspindimąjį sprendimų pobūdį. Pavyzdžiui, M. Šlikas rašo: „Reikia visiškai atmesti mintį, kad sprendimas fakto atžvilgiu galys būti kažkas daugiau, negu ženklas, kad tarp jo ir fakto galys būti kažkoks gilesnis ryšys, negu priskyrimas, ir kad jis galys tą faktą kažkaip objektyviai aprašyti, išreikšti arba atspindėti. Iš tikrųjų nieko panašaus nėra. Sprendimas tiek pat neatspindi esmės to, apie ką sprendžia, kaip natos neatspindi tono arba žmogaus vardas — jo individualybės“¹⁷. Nesunku pastebėti, kad M. Šlikas šiuo atveju kontekstinį sprendimo sąlygotumą laiko argumentu prieš materialistinę atspindėjimo teoriją. Tuo tarpu, gnoseologiškai vertinant sprendimą su visu jo teoriniu kontekstu, tokie argumentai netenka prasmės.

Kaip jau buvo kalbėta, joks sprendimas, tame tarpe ir faktus fiksuojantis, nėra izoliuota tiesa, todėl jis negali būti gnoseologinio vertinimo pagrindas. Funkcionuodamas kaip tam tikros conceptualinės sistemos narys, apibrėžtos loginės vertės sprendimas gali apibendrinti skirtingą žinojimą, logiškai išplaukdamas iš vienokio ar kitokio tikrovės fakto aiškinimo. Tas aiškinimas gali būti teisingas, daugiau ar mažiau adekvatus tikrovei, o gali būti ir neteisingas, iškreipiąs objektyvią padėtį. Sprendimų sistemos logiškumas dar nerodo, kad teorijos ir tikrovės santykis yra objektyvus. Todėl gnoseologiniam pažinimo rezultatų vertinimui teorijos loginės kontrolės nepakanka. Pažinimas yra istorinis procesas, ir šiuo aspektu gnoseologinės tiesos problema tampa sudėtinė dalimi bendro visuomeninio proceso, kuriame pažintinę veiklą sąlygoja praktinė veikla ir ją kontroliuoja. Kaip tik tas materialus pažinimo subjekto ir objekto ryšys leidžia teigti, kad istoriškai kintantys pažinimo rezultatai yra objektyvūs. Tokią prasmę turi marksizmo suformuluotas praktinio tiesos kriterijaus principas. Šio principo metodologinį vaidmenį V. Leninas taip

¹⁴ A. Шафф, Некоторые проблемы марксистско-ленинской теории истины, стр. 23.

¹⁵ Žr. ten pat, p. 24—25.

¹⁶ G. Klaus, Введение в формальную логику, стр. 40.

¹⁷ M. Schlick, Allgemeine Erkenntnislehre, Berlin, 1925, S. 57.

apibūdino: „Gyvenimo, praktikos požiūris turi būti pirmas ir pagrindinis pažinimo teorijos požiūris. Ir jis neišvengiamai atveda į materializmą, iš anksto atmesdamas begalinius profesoriškosios scholastikos prasimanymus. Žinoma, čia nereikia pamiršti, kad praktikos kriterijus niekuomet negali pagal pačią dalyko esmę *pilnutinai* patvirtinti arba paneigti kurį nors žmogiškąjį vaizdinį. Šis kriterijus taip pat tiek „neapibrėžtas“, kad neleistų žmogaus žinioms pavirsti „absoliutu“, ir tuo pačiu metu tiek apibrėžtas, kad negailestingai kovotų prieš visas idealizmo ir agnosticizmo atmainas“¹⁸.

Taigi gnoseologinio vertinimo pagrindu laikomi ne atskiri sprendimai, o tikrovės faktus aiškinančios teorijos, tam tikrą aiškinimo būdą išreiškiančios sprendimų sistemos. Gnoseologinis teorijos teisingumas, anksčiau ar vėliau pasitvirtinęs natūraliame praktiniame-pažintiniame procese, sąlygoja sprendimų turinio objektyvumą. Todėl metodologiškai klaidinga, remiantis ką nors apie tikrovę teigiančių sprendimų turinio objektyvumu, suvesti tiesą į sprendimus, o mokslo uždavinį — į teisingų sprendimų kaupimą.

Atspindimąjį sprendimo pobūdį nulemia tos funkcijos, kurias atlieka sprendimas, kuriant objektyviai teisingą teorinį tikrovės paveikslą.

Sprendimo funkcijos teorinio tikrovės suvokimo procese

Stebėtojiškas požiūris į pažinimą kaip į loginio protavimo procesą suteikė tikrovės pažinimo problemai alternatyvinį pobūdį: mokslas remiasi patyrimu, jeigu perėjimas nuo empirijos prie teorijos, nuo atskirybės prie bendrybės yra logiškai galimas. Sprendžiant šią problemą, gnoseologijoje išsiskyrė empirizmo ir racionalizmo kryptys.

Empirizmo principo, išvedančio teoriją iš empirijos, metodologinis ydingumas išryškėjo, susidūrus su teorinėmis tokio universalumo konstrukcijomis, kaip logikos ir matematikos tiesos. Tas faktas, kad mokslo sistemoje egzistuoja tiesos, kurių negalima logiškai išvesti arba redukuoti į empirines konstatacijas, vertė empirizmą daryti nuolaidą racionalizmui, pripažįstant, kad šalia empiriškai pagrindžiamų sintetinių sprendimų egzistuoja analitiniai sprendimai. Tačiau tuo pačiu, tradiciškai prieinančiam tikrovės pažinimo klausimui, susvyruoja mokslo autoritetas. Kadangi tarp empirijos ir teorijos ne visada yra loginio išvedimo ryšys, kadangi egzistuoja analitiniai sprendimai, tai mąstymas ne visada turi patyriminį pagrindą. Vadinasi, kai kurios tiesos turi būti apriorinės, t. y. slypinčios individo sąmonėje, arba konvencinio pobūdžio.

Taigi logiškas metafizinės metodologijos rezultatas yra bazinio sprendimo koncepcija. Faktus fiksuojantys sprendimai čia laikomi nekintamais pirminiais pažinimo elementais, gnoseologine loginio protavimo baze. Šiuo požiūriu sprendimų skirstymas į sintetinius ir analitinius tampa gnoseologine problema. Taip klausimą kėlė G. Leibnicas, kai kurių sprendimų analitiškumu aiškindamas savo racionalizmą: „...Kadangi mes... žinome visuotines ir būtinas mokslų tiesas, ...tai iš čia seka, kad mes semiame tas tiesas kažkokiu mastu iš to, kas yra mumyse“¹⁹. Šia prasme būdinga yra I. Kanto duota gnoseologinė sprendimų analitiškumo interpretacija. Kadangi analitiniai sprendimai yra tautologijos, kurių predikatas iš anksto mąstomas subjekto sąvokoje, tai, pasak Kanto, „darant tokį sprendimą, man visiškai nereikia išeiti iš mano sąvokos ribų ir, va-

¹⁸ V. I. Leninas, *Materializmas ir empiriokriticizmas*. Raštai, t. 14, V., 1952, p. 128.

¹⁹ G. W. Leibniz, *Die philosophischen Schriften*, Bd. VI, Berlin, 1885, S. 505—506.

dinasi, man nereikalingas joks patyriminis paliudijimas“. Cia I. Kantas daro tokią gnoseologiniu aspektu reikšmingą išvadą: „Kad kūnas yra tįsus — tai yra teiginys, nustatytas a priori, o ne sprendimas iš patyrimo“²⁰. Iš bazinio sprendimo koncepcijos išplaukia ir konvencionalistinė sprendimų analitiškumo interpretacija. Iš to fakto, kad joks patyrimas neįrodo sprendimų universalumo ir būtinumo, o mechanikoje vis dėlto operuojama dėsniais kaip būtinumo postulatais. A. Puankarė daro išvadą: „Jeigu tiems postulatams būdingas visuotinumas ir tikrumas, kokio neturi patyriminės tiesos, tai dėl to, kad, galutinai išanalizavus, jie redukuojami į paprastą susitarimą“²¹.

Su sprendimų analitiškumo ir sintetiškumo problema susiduria ir šiuolaikiniam empirizmui atstovaujantis loginis pozityvizmas, kiek jis stengiasi realizuoti savąją reikšmės loginės analizės programą.

Teorinės sistemos loginės analizės požiūriu, tiesa „p arba ne p“ skiriasi nuo tiesos „Dabar lauke lyja lietus“ kaip, vartojant R. Karnapo terminologiją, logiškai determinuota tiesa (L-teisinga) skiriasi nuo faktinės tiesos (F-teisingos). Tą skirtumą R. Karnapas nusako taip: „... Sakinys yra L-determinuotas, jeigu ir tik jeigu semantinių taisyklių, neatsižvelgiant į faktus, pakanka jo loginiam valentingumui nustatyti“²². Tuo tarpu, norint nustatyti antrojo sakinio teisingumą, būtina išeiti iš grynai semantinės analizės ribų ir pereiti prie fakto stebėjimo. „Kadangi semantinių taisyklių nepakanka to sakinio teisingumui nustatyti, tai jis nėra L-teisingas; vadinasi, F-teisingas“²³. Šitaip visi apibrėžtos semantinės sistemos sakiniai potencialiai suskirstomi į L-teisingus, t. y. logiškai determinuotus analitinius, ir F-teisingus, t. y. sintetinius sakinius.

Taigi analitiškumo ir sintetiškumo problema iškyla ryšium su vidine teorijos struktūra ir todėl ji yra sakinių kaip loginių vienetų skirstymo problema. Tačiau tradicinėje interpretacijoje sprendimo (kaip gnoseologinio vieneto) problematika ir sakinio (kaip loginio vieneto) problematika sutapatinamos arba nepakankamai išskiriamos. Tuomet sakinių skirstymas teorijos vidinės struktūros aspektu perkeliamas sprendimams aplamai, ir tuo būdu šiam skirstymui suteikiama absoliuti prasmė. Visi sprendimai suskirstomi į analitinius ir sintetinius, o tai neišvengiamai veda į apriorizmą analitiškumo interpretacijoje. Remiantis gnoseologinės sprendimų dichotomijos koncepcija, būtinumo sprendimai kaip analitiniai laikomi aprioriniais, t. y. pagrįstais lingvistinėmis taisyklėmis, ir jie yra tiek teisingi, kiek tos lingvistinės taisyklės yra priimtos. Šia prasme į būtinumo sprendimus žiūrima kaip į tautologijas, kurios atskleidžia reikšmę, tačiau yra „tuščios“, nieko nesakančios apie tikrovę (A. Dž. Ajeris, G. Bergmanas, G. Feiglis, R. Karnapas).

Taigi loginis pozityvizmas, remdamasis gnoseologine sprendimų dichotomijos doktrina, tęsia klasikinę sprendimų analitiškumo ir sintetiškumo interpretacijos tradiciją.

Kita vertus, jeigu tiesos teorijoje remiamasi ne sakinių, o sprendimų savarankiškumu, tai, nepakankamai išskyrus loginį ir gnoseologinį sprendimo funkcijų aspektus, sunku išvengti analitiškumo ir sintetiškumo problemos gnoseologinės potekstės. Dėl to, pagrindžiant materialistinę tiesos koncepciją, kartais iš viso neigiama tokio sprendimų skirstymo galimybė. Tokią tendenciją galima pastebėti G. Klausos tiesos teorijoje. Jis atkreipia dėmesį į matematikos tiesų specifiką, tačiau, tradiciškai suprasdamas sprendimą, jis yra tiesiog priverstas empiristiškai aiškinti patyri-

²⁰ *I. Kant, Сочинения, т. 4, ч. I, М., 1965, стр. 81.*

²¹ *H. Poincaré, Nauka i Hypoteza, Warszawa, 1908, s. 114.*

²² *P. Карнап, Значение и необходимость, М., 1959, стр. 42.*

²³ *Ten pat, p. 43—44.*

minį teorinių, tame tarpe matematinių, sprendimų objektyvų pobūdį. Pasak G. Klauso, „sprendimas nebūtinai liečia tikrovę tiesiog ir betarpiškai. Jis gali, pavyzdžiui, liesti kitą sprendimą. Tas kitas sprendimas taip pat gali liesti kokį nors kitą sprendimą. Ir tik tos grandinės $S_1 \dots S_n$ gale būtinai bus koks nors S_n , kuris betarpiškai liečia tikrovę“²⁴. Šis argumentas bejėgis apginti materializmą matematikoje ir logikoje, kiek jame slypi požiūris į empiriją kaip į nekintamą pirminę pažinimo medžiagą.

Vadinasi, tradiciškai interpretuojant sprendimą, neįmanoma išvengti, o taip pat ir nuosekliai materialistiškai išspręsti tų gnoseologinių problemų, kurios iškilo filosofijoje dar F. Bekono ir R. Dekarto laikais.

Teorijos metodologija neapribojama vien loginiu aspektu. Todėl metodologinis teorijos tyrimas reikalauja konkretaus istorinio priėjimo, kurį duoda dialektinis materializmas, nustatydamas materialų ryšį tarp pažinimo subjekto ir objekto. Dialektinio materializmo požiūriu, pažinimo tikslas yra visuomeninis praktinis tikrovės įsisavinimas, ir tame procese teorija neįmanoma be praktikos, kaip praktika be teorijos. Šia prasme pažinimas yra tikslingas visuomeninis procesas, kurį stimuliuoja ir reguliuoja istorinė praktinė visuomenės veikla.

Šio materialaus ryšio tarp praktinės ir pažintinės veiklos suvokimas ir leidžia paaiškinti funkcinę sprendimų priklausomybę nuo teorijos.

Pažinimas kaip tikslingas procesas vyksta, ne kaupiant atsitiktinius faktus apie tikrovę ir juos logiškai apibendrinant, o viso sukaupto patyrimo pagrindu keliant hipotezės ir tolesnėje praktinėje-pažintinėje veikloje jas pagrindžiant. Tad pažinimas yra savotiškas kūrybinis tikrovės rekonstravimo procesas, kuriame logika atlieka derinimo instrumento vaidmenį. Kiekvienas kažką apie tikrovę teigias arba neigias sprendimas yra tokio derinimo rezultatas, todėl jis funkcionuoja tik kaip tam tikros konceptualinės sistemos narys. Be tam tikros teorijos neįmanoma spręsti apie faktus. Vadinasi, pasiektą žinojimą apibendrinantys sprendimai yra tyrimo proceso rezultatai, o ne duomenys, nuo kurių prasideda tyrimas. Neišsemiamas tikrovės įvairumas jos reiškinių visuotinio vystymosi ir visuotinės sąveikos prasme daro tą tyrimo procesą begalinį, ir tai nulemia hipotetinį visų mokslo teorijų pobūdį, o tuo pačiu ir būtinumą nuolat derinti jas su naujai atskleistais faktais. Teorijos logiškumas yra būtina jos priimtina sąlyga; kiekviena teorija potencialiai „apima“ reiškinį visais jo aspektais. Tai sąlygoja gnoseologinį turimo žinojimo ekstrapoliacijos metodo reikšmę: nauji faktai logiškai įtraukiami į turimą aiškinimo sistemą, ir tokio aiškinimo procese teoriškai „įsisavintos“ tikrovės medžiagos apimtis nuolat didėja. Kilus prieštaravimui, būtina peržiūrėti teoriją, ją papildyti arba, remiantis nauja hipotetine prielaida, iš esmės pakeisti tos teorijos turinį. Todėl tas pats empiriškai konstatuotas faktas gali būti skirtingai teoriškai aiškinamas. Dar daugiau. Jis gali būti „paaiškintas“, remiantis visai klaidingomis prielaidomis. Gnoseologinė teorijos vertė išryškėja tolesnės praktinės-pažintinės veiklos procese. Ji atmetama arba priimama kaip tam tikras teorinio aiškinimo būdas ir tampa pradiniu tašku naujai faktinei medžiagai aiškinti, remiantis esamu pažinimo lygiu. Pažinimo objekto neišsemiamumo prasme ji ir toliau išlaiko savo hipotetiškumą.

Vadinasi, į empirines faktų konstatacijas negalima žiūrėti kaip į besąlygišką teorinio pažinimo bazę, o į loginį teorijos ir empirijos suderinimą — kaip į pakankamą teisingumo sąlygą. Kita vertus, kadangi ką nors apie tikrovę teigias arba neigias sprendimas funkcionuoja tik kaip tam tikros konceptualinės sistemos narys, tai logiškai analizuoti jo reikš-

²⁴ Г. Клаус, Введение в формальную логику, стр. 64—65.

mę galima tik apibrėžtoje semantinėje sistemoje. Formalizuotose teorinėse sistemose tam tikra dalis sakinių funkcionuoja kaip reikšmės postulai, t. y. kaip logiškai determinuotos tautologijos, kurių teisingumas toje sistemoje nepriklauso nuo faktų. Tačiau sakinio kaip loginio vieneto charakteristika nesutampa su gnoseologine sprendimo charakteristika. Todėl į sprendimo analitiškumą apibrėžtoje semantinėje sistemoje negalima žiūrėti kaip į gnoseologinį jo vertinimą.

Taigi sprendimų skirstymas į sintetinius ir analitinius visada yra santykinis ir turi prasmę tik sistemų formalizavimo požiūriu. Vadinasi, gnoseologinėje sprendimų dichotomijos doktrinoje slypi prielaida formalizuoti visą pažinimo procesą. Ryškus tokios prielaidos nepagrįstumas ir sprendimų pažintinės vertės nesavarankiškumo faktas sukėlė prieštaravimus neopozityvizmo ir apskritai analitinio tipo filosofinėse teorijose, kuriose vis griežčiau pasisakoma prieš empiristinius atskirų sprendimų pagrindimo kriterijus, o tuo pačiu ir prieš gnoseologinę sprendimų dichotomijos koncepciją (K. Hempelis, K. Poperas, E. Nagelis, U. Kuainas, A. Papas ir kt.).

Taigi tiesos problema nėra nei sprendimų, nei sakinių problema. Kadangi sprendimai neturi savarankiškos pažintinės vertės, tai tradicinė sintetiškumo ir analitiškumo problema netenka gnoseologinės prasmės. Tuo pačiu, aiškinant teorijos metodologiją, įveikiamas tiek metafizinis empirizmas, tiek apriorizmas.

Dialektinis materializmas, atskleisdamas materialų ryšį tarp pažinimo subjekto ir objekto, tarp praktinės ir pažintinės veiklos, padeda įveikti stebėtojiškos metodologijos tradiciją, kuri ir šiandien tebėra painiavos gnoseologijoje šaltinis. Konkrečiai istoriškai tiriant pažinimo kelius ir metodus, paaiškėja pažinimo rezultatų loginio ir gnoseologinio vertinimo prasmė.

Mokslas atlieka savo pažintinį vaidmenį, kurdamas objektyviai teisingą teorinį tikrovės paveikslą, ir tame idealiame tikrovės rekonstravimo procese teorija neatsiejama nuo praktikos, o praktika nuo teorijos. Šis materialus ryšys tarp praktinės ir pažintinės veiklos leidžia teigti, kad mokslas yra objektyvus ir kad pažintinė žinias apibendrinančių sprendimų vertė yra istoriškai sąlygota.

Gnoseologinė sprendimo interpretacija, skirianti jo loginį ir gnoseologinį aspektus, padeda paaiškinti pažinimo proceso dialektiškumą ir objektyvios tiesos santykinumą tame procese.

Vilniaus Valstybinis
V. Kapsuko universitetas
Filosofijos katedra

Įteikta
1966 m. gegužės mėn.

ГНОСЕОЛОГИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ СУЖДЕНИИ

Ю. СКЕРСИТЕ

Резюме

В статье ставится методологический вопрос о роли суждений в процессе познания. Решение этой проблемы связывается с необходимостью учета материального отношения между субъектом и объектом познания, между познавательной и практической деятельностью людей. Такой подход требует разграничения логической и гносеологической оценок результатов познания. Это ведет к разграничению логического и гно-

гносеологического аспектов в интерпретации суждения, а вместе с тем к преодолению традиционного взгляда на суждение как на самостоятельный гносеологический элемент, к которому сводится истина.

На основе материальной обусловленности процесса познания доказывается генетическая и функциональная зависимость суждений от теории, элементами которой они являются. В связи с этим дается критика некоторых методологических ошибок, связанных с традиционной интерпретацией суждений в теории истины. На основе гносеологической несамостоятельности суждений объясняется историческая обусловленность и относительность их познавательного значения в прогрессе теоретического познания действительности.

В гносеологическом аспекте в связи с функциональной зависимостью суждений от теории деление суждений на аналитические и синтетические не обосновано. В этом аспекте обнаруживается методологическая несостоятельность метафизической трактовки теоретического знания.